

524

114/1236

ACC. N:R

M. 10202 : 1-13

Nils Olsson, Maglåsstr.

Perisön!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVLandskap: *Skåne*Upptecknat av: *P. & Nilsson*Härad: *Frosta*Adress: *Ekstorsgata 4, Malmö*Socken: *Hööv*

Berättat av:

Uppteckningsår: *1947*Född år *1882* i *Hööv**Helmtak.*

s. 1-13.

LuF. 57.

*Fru ökslagomus sång.**moders skrift?*

s. 4

" 58.

△ *tabb*△ *s. 2-8**skrift*

s. 12-13

ACC. N:R M. 10202 //

Landskap: Skåne

Härad: Frösta

Socken: Flör

Uppteckningsår: 1947

Upptecknat av: P. E. Nilsson

Adress: Eilstrupsgatan 4 E Malmö

Berättat av:

Född år 1882 i Hööv

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Under äldre tider och fram till mitten av 1800-talet var det så gott om skog att man brände bort densamma, där man ville odla jorden till åker och ända fram mot Skelshöjden var skogens värde okänt, men för då det blev 18 klass av för den tidens ålder så det var nog ett stort bokträd. Men här det berättats mig att man i Småland kom på 1000 kr för ett träd och ändå tas de endast 100 kr av det. Det är andra tider nu mot förra sekler, så det var ju inte underligt att folket då levde i enkelhet och ofta i armad men sin hus byggde de ofta helt av eketimmer och bägarna av ekeplanter, det kan inte vår generation göra, ekern växer sakta och av de gamla träden har väl de flesta folket till marken för yran.

I mitt barndomshem nr 9 Haglasäte. Flör voro uthusbyggnaderna av skettimmer och väggarna av skaplank, sparrverket av fur eller gran och taken voro holmtak av råghalm.

Som grund till husen voro utlagda stenar i rad på marken och på dessa var som husets fot lagt ett skettträd slätthugges på fyra sidor och i detta högs hål som passade att sätta stölpur -, också dessa av ek och så inelotisar mot hörnstölpur och där så behövdas vid portar och dörrar och på dessa stölpur lades ett träd av ek, slätthugges på fyra sidor och med huggna hål som stölpurnas toppar passade i, detta träd kallades lejd, mellan stölpurorna lades plankor av ek vågrätt i husets längdriktning, i stölpurorna var fals uthuggen eller genom präglade ribbor, sparrarna toppades fast i lejden och spikades fast i denna, takten som var av fur eller gran spikades fast på sparrarna vågrätt i husets längdriktning innan sparrverkets botten upp så lades ut bjälkar av ek hakade fast vid lejden och stölpur i innerväggar toppades fast i bjälkarna så timret var det inget fel på.

Åsen tröskades alltid för hand med slaga därför att halmen skulle användas till tak, tröskningen gick så till, att man bredde ut kärvarna i ring runt logan så att axen vändes mot logans mittpunkt och löste banden från kärvarna, sen gick man runt och lät slagan träffa bit för bit av kärven och när alla kärvarna varit slagtröskade, så vände man varje kärve så att den sida som varit närmast logan kom överst och sen gick man runt igen och slagtröskade denna sida av kärvarna, sen tog man upp halmen och skakade denna väl så ingen lida blev kvar i densamma. och så band man den i kärven att förvaras till halmtak, men innan dess måste man dra den genom en halmsipa och kammar bort den lösa halmen så att endast de hela och raka stråen blev kvar av halmen men detta arbete gjorde man alltid på lediga stunder eller när vädret var fint att vara ute på arbete. En halmsipa var en träslans 75 cm i längd i vilken fäst spetsiga spinnar av trä 40 cm lång, både slans och spinnar av hårdt trä gärna eke, halmsipen fästes i en stolpe eller vägg vid logan

Slagan kallades: Frost. härad för plejl och bestod av två
runda träd och den man höll: var fingeratsad och i dem
groddes som ett Kvastkräft, i ena ändan av dem var en
ögla av hårdt läder och genom dessa öglor var de båda
sammansbundna med aldrinnor, ledigt så att slagan
gick lätt att svänga med och slå till hårdt: logan
älskinnets var elastiskt och nästan oslitligt och slagan
var av hårdt träslag (ett exempel) som huggits med sotklump
för att den skulle vara tung och slå hårdt i logan
så det klang, det var ett slitigt arbete när man var två
och kunde hålla takten så att slagen och klagen i logan blevo
jämna, annars kunde man lätt slå till varandras slagor
och fick man slagans knöl i huvudet, så kändes det illa.
Så man kunde bli mera än arg, så man kunde gråta
istället för att tjunga och några träsångers har
jag inte varit med om att tjunga eller hört andra
tjunga, det är ju heller inte alla som har Ringeröst.
Våra logar i mitt hem, var lyda av stampad lera.

Lus F. 58.

Min fru som är barnfödd i Småland Årebadå Kronobergslän
talar om att på de fläsk gårdarna där brukades det att vara
fyra man till att fläströskas, det hördes vackert och gav echo
i skogen, men några trösksånger kan hon inte erinra
sig ha hört, men i Småland var lagarna av plank
Så klängen av slagarna blev väl hög och kraftigt echo i skogen
Min fru säger att hennes mor talat om att då hon var ung
så började arbetet redan kl 2 om morgonen och männen
hade då 16 skilling om dagen det är väl 17 öre i våra mynt
och så hade de maten som på morgonen bestod av
en kvarts hållaska grovt bröd delad i fyra delar och
varje tröskeman fick en sådan bit bröd doppad i brännvin
och kvinnorna fick en sådan bit bröd med en bit kokt
kålrot till, det var ju en kost som inte behövde räknas
i A. B. och C vitaminer och man kunde ju inte begära
att tröskmännen skulle sjunga några tröksånger,
det var tydligen mager kost i den gamla gästtiden som folk
gärna talar om som idealisk, folk präden tiden fingo väl vara sig själva
barnen, demesterna och fritidsklubben var väl inte ens i deras drömmar

Då halmtak skulle täckas så anlätades alltid en taktäckare som var väl vand i yrket och så skulle en man vara på taket och biträda honom i arbetet och en man nere på marken och passa upp dem, materialet antingen bars upp eller drogs upp med lina längs med stegen, man hade en lång stige som räckte över hela taket upp till marken, helst två som täckestegen eller landbospråk täckestien, täckebommen kunde löpa på när den välades uppåt eftersom taket blev färdigt eller nedåt eftersom taket skars ner. täckestegen bestod av två runda furu eller granträd som voro höpfästade med träribbor tappade tvärs igenom och ett kraftigt järnbeslag om båda ändar så man kunde riskfritt stå på dem och så löpte den i två linor som bundits i marken och som varo av hampsa eller barkfiber av lindträdet som flätats och virats till rep. täckestegen välades uppåt i dessa linor allt efter som taket blev färdigt och sedan lossades linorna och den välades nedåt eftersom taket skars ner.

Takskägget lade alltid taktäckaren jävla och därför kan jag inte minnas hur det gick till, men det var ju en bräda fast på sned från ljuden som halmlaget vilade på och jag tycker mig minnas att han band i det nedersta läktet man började alltid med att lägga ut halmen jämt, ut efter hela takskiftet och sedan bättes vidjan genom halmlaget och rundt om läktet och täckeskäppen, vidjorna voro ju mjuka och bögliga, därför hade man en taknål och stäck först genom halmlaget, denna var ett spetsigt järn med skift av trä, sedan alla vidjorna voro utstratta på sina platser i halmlaget, så hade taktäckaren en täckkräda som han klappade upp halmlaget så att det kom att ligga jämt, sen detta var gjort så kunde man börja binda och då stod man på täckstegen och lade knäet mot täckeskäppen och tryckte mot denna. så man kunde dra vidjan fast om denna och läktet och binda vidjan och stöda den spetsade ändan in i halmlaget, sen var det fördigt lägga ut ett nytt halmlag.

Täckebrädan som halmen klappades upp med innan
vidjorna bundes, var en flat bräda omkring 60 cm lång och
20 cm bred med rätt djupa räfflor i undersidan i brädans längd
och på ovanvidan en järnkroks så den kunde hängas på takets
skäftet. i brädan slutade i ett handtag som i en grad varigenom
den var lättare att hålla rätt, vidjorna voro i regel alltid
av björk och skuras helst på våren och vreds och spetsades
med detsamma, den kunde de förvaras torra i buntar
och laggas i vatten någon tid innan de skulle användas
så att de blevo mjuka, täckkräpporna voro alltid av
kassel och växte i regel upp till full längd på två år
vi hade gott om dem i skogen så vi kunde hugga och sälja
priset vid bekelskiftet var högst tre kronor för ett hundra
täckkräpporna voro spetsade i den grövsta änden och vid
takets läggning stuckas de in i bredvidliggande skift
så de blevo sammanbundna som ett helt tak,
vidjorna i de olika halmlagren sattes aldrig rakt över varandra
utan så att ena halmlagets vidjor blevo mellan det andra
på så sätt blevo varannat lag vidjor lika

Takstöckaren hade alltid tjocka knäskydd av skinn som knäpptes om knäna för att inte bli öm på knäna av täckestegen eller när han lade knäet på täckeskäpparna för att dra till och binda vidjan och det behöves nog i hans yrke.

Täckeskivorn i flesta fall av gamla lias som huggits av till lagom längd och försatts med träskäp och till att skära. Täckeskäpet hade han en särskild kniv, något längre och skarpare i eggen, täckeskäpet var alltid ofta snöre och av mäter järn, men tak har jag någon gång varit med om att skära ner och då hade man en bräda som var räfflig på undersidan och med räfspejningar av järn i ena kanten och avan på försedd med ett handtag och så höll man denna bräda vid kniven när man skar taket färdigt, men grepparen har varit höll den och en del detaljer i öfrigt kan jag inte minnas då jag endast tillfälligt deltog i takstökningsarbete, taket räfsades med en trälinn för att få bort allt löst som blev när man skar ner taket

Utbygge i taket nere vid takfoten kallade vi för frontspets
och utbygge längre upp i taket kallades för kupa, till täckning
av nocken användes alltid lös halms, även halms av gamla
tak kunde användas därtill och packades halmen väl under
ryggtråna, dessa varoftant av eke och tunga o. klumpiga
för att de skulle ligga säkert, så inte stormen tog och kastade
ner dem från taket, de var spetsade i övre ändan och ett
hål borrat genom dem så att de kunde hopfästas trä
och trä med en pinne av ene eller eke och så hängdes
de gränse över takåsen och dessa takryttare passade bra till
halmtaket, men det måste efterses ibland och ny halms
packas under ryggtråna, ett halmtak kunde vara i 30
till 40 år, men det kunde ju bli mindre lagningar i det
under tiden, som vindskydd. vid gavlarna var spikad en
rätt bred bräda direkt gaveln på släta gavlarna, men om läktet
räckte ut om sparren så var dessa klädda under till med
en bräda och så var vindskyddsbrädan spikad i denna och i
läktarna, vindskyddsbrädan kallade vi för vingsked
Handbodialekt

I spetsen på en gavel i ett av gårdens hus var alltid en väderflygel i form av en tupp eller en järnplåt med ett örtal på som talade om husets eller gårdens ålder, jag har sett sådana från 17 och 18 hundra talet, dessa väderflyglar vredo och vände sig efter vinden och gnällde och jämsade sig allt eftersom de rostade med åren och åldern. Takvinklar kallade vi för krosar och de voro bevisliga att tölka och svära att på tåta vi hade alltid hjälptiga då de skulle töckas och de voro starkt bekymrade för taktäckaren och jag minns att han var så glad när han flapp ifrån det arbetet och fick vara på ett annat takskifte, sedan taken voro lagda så skulle de lämnas i fred icke räpas eller rivas i på något sätt, endast när de blevo så gamla att de inte höll på sig kunde man laga dem genom att stoppa ny behm in på läktet och skien till den utåt, om det väkte manen på taket så lät vi den vara kvar, och de voro ju billiga till då allt material till dem växte på egendommen, endast betala taktäckaren

Halmtak var ju eldfarliga och gnistor från skorstenen kunde ju lätt antända dem, men egendomligt nog så förekom det inte ofta att gnistor från skorstenen antände taken, men folket var väl försiktiga med elden när det var sommar och tork, mitt barndomshem N: 9 Haglasäte brann ned någon gång på 1700-talet, men det berodde på våld, en soldat hade blivit i misshandlar och avlossade ett skott ut sin bässa i takskägget till ett av gårdens hus och sprang den sin väg på ingen fick honom fast i den tiden var det ju husbehovsbrenning och brännvinets århundrade krogarna lågo tätt och folket kallade dem kror, ett sådant fanns nära gården och där satt gårdens ägare, då folk kom och så till honom, det är eld i din gård, då svarade han, det vet jag väl, men när de sade att elden är lös, så måste han ju lämna krogen, men gården stod inte att rädda utan brann över och soldaten som var skuld till det, kunde ingen få tag på

Obundat tak av halm har jag inte varit med om att lägga och inte observerat den sortens takläggning förrän i december i fjol då jag reste till Lidaholm. Så fick jag se vid en gård i närheten av stationen Folkåkra, sådana tak på hus där, det syntes vara lagt av rå halm och så var det planar från takåsen och nedåt. Som höll taket fast men hur det hela var konstruerat kunde jag inte se från tejget, men den sortens tak kan väl inte vara praktiska, tillfälliga eller varaktiga. Troligtvis har jag int. varit med om att lägga eller vet något om denna sortens tak och lika minimal är min kännedom om tak som lagt av bark. I mitt hem hade vi inte vidertillgång till bark, men jag minns att vi använde matten av bark en gång och de var vackra. Olm. sorters takläggning var väl beroende på respektive traktens tillgång till lämpligt material för användning därtill och slippa att köpa det.